

Бабаніна Вікторія Вікторівна,
професор кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

ДЕЯКІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВЧИНЕННЯ АКТІВ АГРЕСІЇ ЗА МІЖНАРОДНИМ І НАЦІОНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Міжнародний мир є загальнолюдським благом, що зумовлює особливий механізм його політико-правової охорони, який реалізують як на міжнародному, так і на національному рівнях. Охорону міжнародного правопорядку та попередження посягань на мир забезпечують за допомогою норм міжнародного та національного законодавства. Одним із головних заходів держави щодо захисту миру є криміналізація найнебезпечніших для міжнародного правопорядку діянь, серед яких здійснення актів агресії [1 с. 180].

Стрімкий розвиток науки і техніки сприяє зміненню міжнародних відносин, що в окремих випадках ставить під загрозу мир та правопорядок, або призводить до його порушення. Попри криміналізацію в 1945 році на міжнародному рівні суспільно небезпечних діянь проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку в світі виникає низка збройних конфліктів, які не вдається врегулювати мирним (дипломатичним) шляхом. Війни та збройні конфлікти нерідко призводять до порушення міжнародних звичаїв ведення війни, а також супроводжуються веденням агресивної війни чи агресивних бойових дій. Однак винних осіб до відповідальності не притягують, обмежуючись лише накладенням певних санкцій економічного чи політичного характеру на держави-учасниці конфлікту, або певних осіб, які брали активну участь у веденні агресивної війни. Така невтішна ситуація з міжнародним правопорядком триває донині [2 с. 180].

Невідповідність національного та міжнародного законодавства в частині сприяння забезпеченню міжнародного правопорядку та миру потребам сьогодення засвідчена агресією росії проти України та безпосереднім збройним конфліктом на території нашої держави. Збройна агресія росії проти України розпочалася 20 лютого 2014 року. У квітні 2014 року контрольовані, керовані і фінансовані спецслужбами росії озброєні бандитські формування проголосили створення «Донецької народної республіки» та «Луганської народної республіки». Попри досягнення Мінських домовленостей, учасником яких є російська сторона і які спрямовані на припинення, викликаного

російською агресією, збройного конфлікту, росія з більшою або меншою інтенсивністю продовжує збройну агресію проти України [1]. 24 лютого 2022 року росія почала повномасштабну війну проти України. Як і в інших конфліктах, високопосадовців росії не притягнуто до відповідальності, а лише накладено економічні санкції, які суттєво не впливають на агресивний настрій та загарбницькі плани керівників держави-агресора щодо українських територій [1 с. 180–181].

Все це, що чинить росія відносно України та українського народу, почавши повномасштабну війну, має чітке визначення – злочини агресії, злочини проти людяності та воєнні злочини з ознаками геноциду. На підставі фактичних дій військових держави-агресора щодо українського народу 14 квітня 2022 року Верховна Рада України прийняла Постанову № 2188-IX «Про Заяву Верховної Ради України «Про вчинення Російською Федерацією геноциду в Україні». Цією Заявою Верховна Рада України: 1) визнає дії, вчинені Збройними силами росії та її політичним і військовим керівництвом під час останньої фази збройної агресії Російської Федерації проти України, яка розпочалася 24 лютого 2022 року, геноцидом українського народу; 2) звертається до Організації Об'єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї НАТО, урядів та парламентів іноземних держав щодо визнання вчинення Російською Федерацією геноциду українського народу, а також злочинів проти людяності та воєнних злочинів на території України [1].

Таке рішення було прийнято на підставі вчинення росії щодо України загального злочину агресії (хоч і наразі відсутня єдина міжнародно-правова норма визначення цього злочину). Проте ще ст. 6 Статуту Нюрнберзького трибуналу зазначила, що злочини проти миру включають планування, підготовку, розв'язання або ведення агресивної війни або війни в порушення міжнародних договорів [2]. Крім того, відповідно до ст. 5 Римського Статуту Міжнародного кримінального суду, найбільш тяжкими злочинами, які викликають занепокоєння всього міжнародного співтовариства, 1) злочин геноциду; 2) злочини проти людяності; 3) воєнні злочини; 4) злочин агресії. Міжнародний кримінальний суд здійснює юрисдикцію стосовно злочину агресії, як тільки буде прийнято відповідно до ст. 121 і 123 положення, що містить визначення цього злочину та встановлює умови, за яких Суд здійснює юрисдикцію стосовно цього злочину. Таке положення повинно бути сумісним з відповідними положеннями Статуту ООН [3].

Слід акцентувати увагу на тому, що за національним кримінальним законодавством протиправним визнано ведення агресивної війни або агресивних воєнних дій, а також планування, підготовка, розв'язування агресивної війни або воєнного конфлікту. У зв'язку з цим, можна стурдувати, що одним з недоліків кримінального законодавства України є його невідповідність міжнародному законодавству.

Так, відповідно до ст. 8bis Римського статуту Міжнародного кримінального суду, караним є планування, підготовка, ініціювання або вчинення особою, яка в змозі фактично здійснювати керівництво або контроль за політичними або військовими діями держави, акта агресії, який в силу свого характеру, серйозності та масштабів є грубим порушенням Статуту ООН [1, 2 с. 183].

Відповідно до положень «Визначення агресії», затвердженого резолюцією 3314 (XXIX) Генеральної Асамблеї ООН від 14 грудня 1974 року, агресія – це застосування збройної сили державою проти суверенітету, територіальної недоторканності чи політичної незалежності іншої держави, або іншим чином, несумісним зі Статутом ООН. До актів агресії належать: 1) вторгнення або напад збройних сил держави на територію іншої держави або будь-яка військова окупація, хоч би який тимчасовий характер вона носила, що є результатом такого вторгнення або нападу, або будь-яка анексія із застосуванням сили території іншої держави або її частини; 2) бомбардування збройними силами держави території іншої держави або застосування будь-якої зброї державою проти території іншої держави; 3) блокада портів або берегів держави збройними силами іншої держави; 4) напад збройними силами держави на сухопутні, морські чи повітряні сили, або морські та повітряні флоти іншої держави; 5) застосування збройних сил однієї держави, що знаходяться на території іншої держави за угодою з державою, що приймає, порушуючи умови, передбачені в угоді, або будь-яке продовження їх перебування на такій території з припинення дії угоди; 6) дія держави, що дозволяє, щоб її територія, яку вона надала у розпорядження іншої держави, використовувалася цією іншою державою для вчинення акту агресії проти третьої держави; 7) засилання державою або від імені держави збройних банд, груп, іррегулярних сил або найманців, які здійснюють акти застосування збройної сили проти іншої держави, що мають настільки серйозний характер, що це рівносильно переліченим вище актам, або його значну участь у них. При цьому, зазначений перелік не є вичерпним, і Рада Безпеки ООН може визначити, що інші акти є агресією відповідно до положень Статуту ООН [1, 2 с. 183–184].

На підставі викладеного вище, пропонуємо внести зміни до ст. 437 КК України, зокрема у диспозиції ч. 1 зазначеної норми слова «агресивної війни чи воєнного конфлікту» замінити словами «акту агресії». Такі зміни, по-перше, узгоджують національне і міжнародне законодавство; по-друге, дадуть можливість однозначно тлумачити кримінально-правові поняття; по-третє, дадуть змогу більш ефективно притягувати до відповідальності винних осіб за вчинення злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.

Список використаних джерел

1. Визначення агресії, затверджене резолюцією 3314 (XXIX) Генеральної Асамблеї ООН від 14 груд. 1974 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-74#Text.

2. Про Заяву Верховної Ради України «Про відсіч збройній агресії Російської Федерації та подолання її наслідків»: постанова Верховної Ради України від 21 квіт. 2015 р. № 337-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/337-19#n8>.

3. Про Заяву Верховної Ради України «Про вчинення Російською Федерацією геноциду в Україні»: постанова Верховної Ради України від 14 квіт. 2022 р. № 2188-IX. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/CardByRn?regNum=7276&conv=9>.

4. Революція RC/Res.6, прийнята консенсусом Асамблеї держав – учасниць Римського статуту Міжнародного кримінального суду на пленарному засіданні 11 черв. 2010 р. URL: https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2020/02/Curricula_NJ_IHL_ICL_2019_UKR.pdf.

5. Римський Статут Міжнародного кримінального суду від 17 лип. 1998 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text.

6. Статут Міжнародного військового трибуналу для суду та покарання головних військових злочинців європейських країн осі. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_201#Text.

7. Yurikov O. Counteracting planning, preparation, resolution and management aggressive war on the territory of Ukraine. *Legal sciences and their role in the development of the legal culture of a modern man* : monograph. Riga : Baltija Publishing, 2022. С. 180–197.